

האם בעת הצורך רשאי לומר "ברוך אתה ה' למדני חוקיך"?

גיליון קהילות יסק

דף ג' ב' ברש"י ד"ה מעביר הרוח, שלא ינשב. ומפריח הטל, שלא ירד. נ"צ משמע למדין הפסק [שאמר דברים שלא שייך לתפילה] אין מחזירין אותו אפילו דברים שאין נאמרין כלל בזום שמונה עשרה.

ריטב"א (גמ' ט"ז ע"ב)

ושמעתי מאחד מרבתי י"א דכל היכא דאיירינן בדין חזרה - היינו כשסיים אותה ברכה, אבל קודם שחתם בה אינו בדין חזרה ובכל מקום יש לו לתקנה ולאומרה כראוי ואף במקום שאמרו אין מחזירין אותו ואין זו חזרה, מ"מ כל שסיים אותה ברכה אע"פ שלא התחיל באחרת הסמוכה לה ישנו בדין חזרה, וכן כתבו בתוספות, ואע"פ שיש חולקין בדבר, ובשם הרב החסיד ז"ל שאפילו אמר ברוך אתה ד', מסיים כקורא בתורה למדני חקיקך, כדין כל שרצה לברך ונפלו פירות מפיו וכיוצא בו, ונמצא שלא סיים ברכתו וחוזר לאומרה כראוי אף במקום שלא אמרו להחזיר שאין זו חזרה, ואין כן דעת גדולי הצרפתים ז"ל, אלא כל שהתחיל בחתימה חותם והולך לדרכו במקום שאין מחזירין אותו, אבל במקום שמחזירין אותו עושה כן וחוזר לדינו

ביאור האכה (ק"י. ו)

עכ"פ נראה לי דאם אחר שאמר בא"י נזכר ששכח משיב הרוח לא יגמור את הברכה אלא יסיים למדני חוקיך כדי שיהיה כקורא פסוק לבד ויחזור למשיב הרוח ויגמור כסדר, וה"ה ביעלה ויבא וכה"ג אם שכח ונזכר אחר שאמר בא"י יסיים למדני חוקיך ויחזור אח"כ ויאמר יעלה ויבא ותחזינה כסדר.

אגרות משה (א"ח א"א 3 סימן ע"ג)

הנה בדבר מי שלא אמר יעלה ויבא במקומו ונזכר אחר שאמר ברוך אתה ד' ולא אמר המחזיר שכינתו לציון וכן מי שלא אמר משיב הרוח ונזכר אחר שאמר ברוך אתה ד' ולא אמר מחיה המתים שבבאור הלכה סימן קי"ד סעיף ו'... נראה לו שיעשה עצה שיסיים למדני חקיקך כדי שיהיה כקורא פסוק לבד ויחזור למשיב הרוח וליעלה ויבא ויגמור כסדר, הנה אף שגם בריטב"א תענית דף ג' ד"ה ושמעתי כתב נמי בשם הרב החסיד שהוא הר' יונה עוד יותר שאפילו בדברים שאין מחזירין אם נזכר אחר בא"י יאמר למדני חקיקך ויהיה כלא גמר הברכה ויחזור לאומרה כראוי ואף הריטב"א עצמו שכתב שאין כך דעת הצרפתים מסיק דבמקום שמחזירין מודו שיעשה כן, והביאו הח"א, אבל הוא תמוה מאד שלא מובן כלל הא ודאי ברור ופשוט שאסור ללמוד אף פסוקי תורה באמצע התפלה ובאמצע ברכות והלומד באמצע הוא הפסק גמור ובטל ברכה זו וצ"ע.

ולכן למעשה לא נראה שיעשו כן, אלא צריך לסיים מחיה המתים והמחזיר שכינתו לציון ולומר משיב הרוח ויעלה ויבא כמו באם היה נזכר אחר גמר הברכה כהראב"ה והרא"ש שפסקו כן הטור והש"ע.

תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר

ר"ן (א"ח ט"ז ע"ב ה"פ)

ורקיד לתת למנהגנו שהרי בטל וברוחות ובעבים שנינו בשו"ע לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ואנו משנין כל אחד מחברו שאנו מזכירין הרוח בימות הגשמים כלבד ולא שואלים אותו כלל ושואלין את הטל בין בימות החמה בין בימות הגשמים ואין מזכירין אותו בימות הגשמים ועבים אין שואלין ולא מזכירין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

ונ"ל דהיינו טעמא משום דאע"ג דאמר' בטל וברוחות אם בא להזכיר מזכיר אין דינו שיהיה מתבקש בין בימות החמה בין בימות הגשמים כדאמרין בגמרא שאמר הקב"ה לישראל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם... ורוח אינו כן שאינו מתבקש אלא בימות הגשמים כדי לנגב לחות הארץ שהוא מרובה אבל בימות החמה לא... ולפיכך נהגו לומר טל בתפלה בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא נהגו לומר רוח אלא בהזכרה בימות הגשמים. וזה שנהגו בימות הגשמים לומר טל בשאלה ולא בהזכרה ורוח בהזכרה ולא בשאלה וגשם ומטר בשאלה ובהזכרה כדי לעשות היכר ולידע שמלות הזמן במטר לא בטל ורוח ואילו הוזכרו שניהם בהזכרה ובשאלה לא היה נודע איזה מהן עיקר. ולפיכך טל ורוחות שאין הזכרתן חיוז לא הנהיגו להזכיר בימות הגשמים אלא או בהזכרה או בשאלה ולא בשתייהן ומן הטעם שכתבתי ולפי שהטל מתבקש לעולם משא"כ ברוח יחדו מקומו בשאלה שהוא מקום יותר עיקרי ורוח שאינו מתבקש כ"כ הנהיגו לאמרו בהזכרה.

ומה שלא הנהיגו להזכיר בעבים כלל אפשר שהוא מפני שאין תועלתן ניכר לזכריות ואם יאמרו מעלה עננים ומוריד הגשם יראה להם שהוא לשון יתר ושלא לצורך ואפשר ג"כ לתנא דברייתא קמייתא לא מודה לזכריותא בעבים שאם בא להזכיר מזכיר ואפשר דס"ל דהו"ל דהו"ל מזכיר כלל מפני שאין צרכו רבויין תועלת...